

МІЙ ВОРОГ — ХАСАН

Петро Сорока

Петро СОРОКА

МІЙ ВОРОГ — ХАСАН

Дві повісті про футбол

Ілюстрації
Степана ШЕВЧУКА

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-3
ББК 84-4
С65

Сорока П.

С65 Мій ворог — Хасан. Дві повісті про футбол /П. Сорока — Тернопіль : Богдан, 2012. — 220 с.
ISBN 978-966-10-2894-3

Видання складається з двох повістей — реалістичної та ірреальної, як їх означає автор.

Перша повість «Мій ворог — Хасан» переносить нас на семипалатинські полігони, де за радянських часів відбувалося випробування ядерної зброї, друга повість «Володар часу» розповідає про надприродні здібності людини. Твори об'єднані футбольною тематикою, вони гостросюжетні, динамічні та інтригуючі.

УДК 82-3

ББК 84-4

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

© Сорока Петро, текст, 2012
© Шевчук Степан, ілюстрації, 2012
© Видавництво «Навчальна
книга — Богдан», 2012

ISBN 978-966-10-2894-3

МІЙ ВОРОГ — ХАСАН

Мене часто терзає одне сновидіння. Ніби відслужив своє, і наш призов демобілізують, можна вирушати додому. Усі ми з'юрмилися у темній казармі, й у кожного в руці невеличка валіза. Але обличчя напружені, схвильовані, навіть налякані. Виявляється, перед казармою стоїть конвой — чи то смершовці, чи якісь інші червонопогонники — і ми маємо прорватися через їх живий коридор до автобуса. Іншого шляху з казарми немає. У кожного червонопогонника гвинтівка з багнетом, щоб коло-ти тих, що рвуться на волю. Командують ексекуці-єю майор Пуцига і підполковник Шкурган. Зойки, прокльони і кров. Але всі — один за одним — без-страшно кидаються у той коридор, як у вир, хоча можна залишитися служити ще на два роки. «Ні, — кажу собі. — Надстрокової служби я точно не ви-держу». Перспектива залишитися лякає мене біль-ше, ніж штикові рани, і я стрімголов кидаюся до виходу. Я сильний, звинний і прудкий. Лечу, мов птах. Дивом ухиляюся від ударів, і вириваюся майже неушкоджений.

І ось я вільний, мене вітає сонце свободи.

Але чомусь на душі залишається глибокий слід збентеження та страху, і я знаю, що це не зникне ніколи, допоки життя...

Коли опиняєшся у неволі, то час не йде, а по-взе. Іноді здається, що він просто зупиняється, застигає і більше не зрушить з місця. Наступає якесь безчасся, глуха і повна призаснулість. Може тому, що ти надто перейнятий плином годин і хотів би підштовхнути їх. Саме тоді починаєш усвідомлювати, що час — велика умовність, ми його заручники і колись — після Великого Переходу — опинимося за його межами. Однак смертній людині думати про такі речі не варто, та ще замолоду, та ще в неволі. Але ж якби то в людини був такий вимикач, яким можна зупинити думку...

Випалена сонцем земля, покрита кущиками полину, кіяку і саксаулу, промаячить перекотиполе, гнане гарячим вітром, кам'яні брили, безжальне блідо-голубе небо над головою, пасманисті сопки вдалині — це семипалатинський степ. Та ще орли і яструби з вічною тугою-люття в очах ширяють над безмежним простором.

Улітку дозволяє нещадна жарота, взимку — сокоградусні морози. Якби зірвався вітрюган, як це трапляється в Україні, то при таких морозах над нами нависла б неабияка небезпека. А так, при нерухомому повітрі, людина перетерплює навіть найбільші морози.

Восени трапляються затяжні зливи, і довкілля заливають брудні потоки води, неначе справді заповідається на всесвітній потоп. Особисто мені це завдавало чимало прикрощів та клопотів, бо заливало лазарет і медсанбат. Коли передощить, доводилося вигрібати бухткий намул та вимивати і дезинфікувати приміщення.

Однієї зими стояв такий несамопитий морозище, аж потріскали батареї парового опалення. Од лютого холоду не рятували ні бушлати, ні матраци, якими ми накривалися поверх ковдри, ні спирт, що вливали в себе ударними дозами. Засупонених і п'яних, нас таки продимало до кісток. І здавалося, що ця ніч не мине ніколи. Батареї парового опалення стріляли, як артилерійські снаряди. За ніч «бабахнуло» понад сорок разів, і щоразу здавалося, ніби хисткий лазарет (перестінки — з фанери і скловати) розсиплеться, мов картковий будиночок. Ця канонада потім ще довго снилася мені, і я сполохано прокидався серед ночі з безтямно виряченими очима, не спроможний зрозуміти, чи це мені намарилося, чи знову вдарили чіпкі морози і воду прихопило в батареях.

Але найдраматичніше, що довелося пережити на семипалатинській «точці» — то атомні вибухи.

Коли двокілометрову штольню було прорубано в сопці зусиллями кількох тисяч стройбатівців, привозили «цящечку» — атомну боеголовку.

Довжелезний кортеж машин, як допотопний динозавр, повільно виринав на крайобрі, залишаючи позаду шлейф рожевої куряви. І ми прикипали до нього поглядами. Хоча, коли подумати, що тут дивного? Ну, повзе собі колона машин і хай. Але ні. Щось у цьому каравані таке, що він гіпнотизує тебе, мов удав. Щось змушує супроводжувати його рух поглядом, допоки він не зникне біля підніжжя сопок. Ось його контури стають все зримішими, можна навіть полічити машини — рівно тридцять три. Вантажівки і тягачі різної конфігурації, зроблені за спеціальним замовленням, легкі танкетки,

«бобики» і бетеери. Навіть зоддалік вражає. Ревіння десятків двигунів зливається у монотонну, зловісну симфонію, від якої хочеться десь заховатися і затупити вуха.

— Ось він — голос смерті, — каже хтось зовсім поруч, і здається, що він вихоплює твою власну думку.

Потім кілька тижнів штольню замурують.

Коли саме відбудеться вибух, ми не знаємо, але інтуїтивно відчуємо: ось-ось. Тоді не лише змінюється увесь життєвий ритм військової частини, а все навколо ніби завмирає, напружується, як у передчутті страшного суду, і можу запрягнутися, що навіть у повітрі витають якісь нездорові флюїди, бо никнуть дерева та кущі, кудись зникають орли, яструби і бродячі собаки.

Нині я сказав би: то зліталися демони потойбіччя.

Хтось із «дідів» заздалегідь попередив мене, що під час вибуху з приміщення краще вийти, бо земля здригається як під час дев'ятибального землетрусу і лазарет може завалитися. Але я зневажив це застереження, лежав на койці й читав книжку. Ет, що там, гадав собі, потрясе трішки, як корабель на морі, — і все. Навіть цікаво. Навіть хочеться це пережити, аби було що згадувати. Хіба варто панікувати?

Нараз помутніло ніби перед дощем чи грозовоїськом. Сонце наче пригасає... Чи, може, тільки здається? Перша хвиля труснула так, що мене викинуло з ліжка, мов катапультувало. Книжка відлетіла

далеко в куток, а я плазом розпростерся долі. Стіни двиготять, дзвенькають шибки, з горища і диктових межистінок летить якась потеруха, і все це зливається з виттям далекої сирени. «Ось він, апокаліпсис» — зблискує думка в збуреному мозку.

— Ушивайся надвір! — хтось застерезливо кричить зовсім поруч, мабуть, у коридорі.

Охоплений панікою, намагаюся вхопитися за залізне бильце ліжка, але воно вислизає з рук, бо все, що є у палаті, витанцьовує якусь дику тарантелу. Хитнулася, упала і розбилася на скалки скляна шафа. Я хочу звестися на ноги і не можу, земля вислизає з-під ніг, а страх паралізує тіло... За першою хвилиною накочується друга, а далі — третя і четверта. І так ще довго. Ніби величезні кити, на яких тримається земля, скидалися, конаючи од смертельних ран. Не знаю, чи я врешті-решт таки знайшов у собі силу навкарачки виповзти у коридор, чи забився у якийсь куток і там дочекався кінця, бо далі в моїй свідомості стався провал: пам'ятаю тільки гостре відчуття того, яка хистка земля у нас під ногами. Яка хистка...

Ці земні судоми відчувалися за десятки і навіть сотні кілометрів. Приятелі з інших військових «точок» розповідали, що трясло і на «десятці», і на «березі», і в самому Семипалатинську за сімдесят, за сто і більше кілометрів.

Перегода пережив я ще кілька подібних вибухів, але вже ніколи не залишався у приміщенні, а надворі все сприймалося трішки по-іншому. Було навіть

цікаво. Ніби ще одна репетиція армагедону. А радіація? Про неї ми і сном-духом не відали. До чорнобильської трагедії ще залишалося довгих десять років — ціла епоха.

Коли я потрапив на «Г», літня спека шмагала немилосердно, випалюючи все живе, розжарюючи каміння високих сопок до білизни. Люди задихалися, як риба без води. Хоча людей у повному розумінні цього слова тут не було: полігон київ од солдатів і офіцерів, що були не більше, як піддослідні кролики, приречені на радіоактивне опромінення. У будні вони чорно працювали у штольнях, а в неділю влаштовували запеклі футбольні баталії. Футбол — це була чи не єдина розрада для багатотисячної солдатської маси. Офіцери на вихідні «змивалися» на «берег» або у Семипалатинськ, і тому в неділю панувала цілковита анархія. Правда, ця анархія зберігалася і в інші дні. Повною владою були наділені не офіцери, а безстрашні чеченці, які, увочевидь, завоювали її силою.

Футбольний турнір був саме в розпалі.

Сформовані за національним складом команди виборювали перехідний кубок. Фаворитами вважалися, зрозуміла річ, чеченці, за ними йшли грузини, далі казахи, росіяни, узбеки, азербайджанці, прибалтійці й безнадійні аутсайдери — українці. Українців тут було найменше (в основному неблагонадійні західняки), і вони ледь сформували свою команду. Виснаженим, напівголодним людям було не до футболу. З них кпинили і вважали «хлопчиками для биття».

Але з моїм приходом все почало змінюватися. Знаю, що багато хто, прочитавши цю фразу, подумки всміхнеться, але це було справді так. До сьогодні маю певність, що в мені помер великий футболіст. Якби мене вчасно помітили, я міг би зробити добру футбольну кар'єру. Я знав свої можливості, свої сили, бо талант — як любов: коли він є, ти знаєш це. Я був у чудовій спортивній формі, все мені вдавалося, у кожному матчі забивав по кілька м'ячів, і ми почали вибиватися в лідери.

Гра на тридцятиградусній спеці була випробуванням на стійкість і витривалість: якщо хтось видихався — переходив до розряду «ізгоїв».

Спеку я зносив напрочуд легко, грати хотів до запаморочення, мені фортунило і це якось одразу піднесло мене в очах інших. Я зробився на «точці» не просто відомою особою, а, сказати б, винятково популярною, до мене почали ставитися з повагою навіть незворушні «діди» і байдужі до всього офіцери. На мене більше ніхто не зводив руки. Не останню роль тут відіграло й те, що я мав фах фельдшера і невдовзі заступив свого вибулого попередника.

Отак я уник ганебних принижень, жорстоких побоїв, підйомів серед ночі, безглузвих «маршкідків», риття нікому не потрібних траншей та інших знущань, без яких годі уявити радянську армію.

У мене зав'язалися дуже добрі, приятельські стосунки з багатьма впливовими на «точці» (точніше сказати — зоні) людьми, насамперед чеченцями, які всім верховодили і утримували свою жорстоку диктатуру.

Кожна нова гра множила число моїх прихильників, піднімала престиж, дехто навіть пропонував мені побрататися: тобто стати кровним братом, зробивши відповідні надрізи на руці, аби змішати кров. Але я від такої честі тактовно утримувався. Може тому, що з упередженням і скептицизмом ставився до всіляких азійських ритуалів, а може тому, що шукав братерства, скріпленого не кров'ю, а духовною спорідненістю. І невдовзі такі спочутники і друзі в мене появились: чеченець Ісман, азербайджанець Рашид, росіянин Сашко, казахи Ченгіз і Самат.

Коли ми перемогли доволі сильних грузинів, розгромили росіян і казахів, я був на вершині успіху. Міг ходити по зоні без військового строю, лише в спортивному костюмі чи шортах — річ неймовірна для «салаги», який у війську всього-то якийсь третій місяць. Мені заздрили колеги по призову, переді мною запобігали ті, кого зламали «діди», я робив, що хотів.

У фінал ми вийшли з чеченцями.

Цієї гри чекали всі. Навіть деякі офіцери не поїхали на «берег», щоб стати свідками запеклого протистояння.

Досі чеченці не програвали: одне те, що вони справді грали добре, а друге — їх побоювалися. Поразку чеченці розцінювали як національну катастрофу, виграти для них було не просто справою честі, а ніби питанням життя і смерті. Тут кожен знав: відколи постала «точка», відтоді чеченці утримують футбольну першість. Кубок у них можна було виврати хіба що кров'ю.

Протистояти їм було нелегко — вони грали грубо, нахабно, для них не існувало правил, майже під час кожної гри з ними когось травмували.

Кожен з одинадцяти гравців-чеченців був людиною-фортецею: усі один в один: двометрові, звинні атлети, азартні й цупкі бійці-гладіатори, що сповідують культ сили. Дехто з них не вмів читати і писати, зате всі зналися на тонкощах боротьби, тримали себе у чудовій спортивній формі. В запалі гри вони часто втрачали здоровий глузд, давали волю кулакам, перетворюючи футбольне поле на гладіаторську арену. Одного разу навіть вибили зуби офіцерові, що судив матч.

Нині, пригадуючи той час, із певною самолюбною втіхою думаю, що страху перед грою в мене не було, навпаки — з'явилася особлива затятість, шалений азарт і жага боротьби. Я усвідомлював свою силу і перевагу в швидкості.

Напередодні того поєдинку, щоправда, я погано спав, намарився мені химерний і страшний сон. У мене були недобрі передчуття, хоча я не хотів думати про погане. Десь за півгодини до гри підходить до мене Хасан Мазаєв, якого на «точці» звали Абрек, бере мене клешнею-рукою за лікоть і цідить крізь зуби просто в очі:

— Єслі ти севодня забійош хотя адін м'яч — я тебе зарежу вот етой рукой. Понял, салабон?!

Я засміявся, бо подумав, що то жарт.

Сам Хасан не грав, але відвідував усі матчі, давав настанови гравцям, активно вболівав, часто вибігав на поле для чергової розбірки.

Я й гадки не мав остерігатися, бо за останні три тижні ми вже двічі пили з ним спирт і чефір у Будинку культури, куди після відбою сходилися «діди». Я знав, що в нього бувають бзики і він повернувся з дисбату, куди потрапив за те, що когось там штрикнув ножем. Мені говорили, що з ним краще не зв'язуватися, бо його обачно обходять навіть самі чеченці. Служити йому залишалося якісь три місяці, але всі мали певність, що він до «дембелю» не дотягне, неодмінно «загримить» у тюрму. Бо де Хасан — там бійка, варвітня, кров і «ЧП».

Якось я став свідком такої сцени.

У казарму, де відпочивав Хасан, вивернувшись на ліжку й попиваючи чифір, ввалилося кілька казахів і один з них гукнув:

— Ей, Абрек, вихаді дратся!

Виявилося, що когось там із казахів він побив, і тепер вони зібралися, щоб відплатити йому.

— Сколка вас? — спокійно запитав Хасан.

— Шість, — сказали казахи.

— Тільки шість? — скривився Хасан. — Нє пойду. Соберіте єщо шест, тогда буду дратса.

Хасан був неперевершений боєць, легко вхоркувався з десятима нападниками, до того ж при найменшій нагоді скажено рвався до бійки, і всі знали це. Але він також любив принизити суперників, і це теж не було таємницею.

Хасанову погрозу збагнув лише тоді, коли почалася гра і я мигцем глипнув у його бік. Він сидів настрєнчений, свердлив мене злим поглядом і красномовним жестом черкав себе по борлаку.

Я зрозумів, що це справді не жарт, а внутрішній голос підказав мені, що треба бути обачним: в поєдинку з Хасаном у мене не було жодного шансу. І я вирішив не випробовувати долю, тобто не забивати голів самому, а виводити на ударну позицію інших. Насправді добрих партнерів у мене не було, усе, без перебільшення, трималося на мені.

Перший тайм закінчився нульовою нічиєю. Я мав кілька слушних нагод для взяття воріт, але, зневолений дедалі діткливою тривогою, свідомо хибив. Мої очі мимоволі бігли до Абрека, ніби він гіпнотизував мене. Після кожної такої невдачі він схвально хитав головою, скалив білі зуби і кричав: «Маладец!!!»

Це мене почало діймати. Якесь недовідома сила прокинулась у мені. А, будь-що-буде, сказав я собі твердо.

У другому таймі вже грав на повну силу і перед самим фінальним свистком таки протаранив ворота суперника, забивши красивий гол головою.

Що тут зчинилося!

То була справжня сенсація.

Стадіон вибухнув несамовитим ревом.

Сотні людей вибігли на поле. Чеченських не любив, і їхню поразку сприйняли як власну велику перемогу. Всі ображені, биті, принижені ними захлиналися від захвату.

Я опинився у дужих обіймах сотень рук. Мене підкидали, обнімали, плескали по плечах і голові, хапали за руки і вуха, цілували в голову та плечі. Як у калейдоскопі, переді мною миготіли темні й сма-

гляві мармизи узбеків, азербайджанців, казахів і вірменів.

Коли ця метушня і цей вибух радості нарешті вляглися, я побачив перед собою спотворену злобою Хасанову пику.

— Ти забіл? — запитав він.

— Як бачиш! — я був у стані ейфорії.

Верхня губа і віхтики брів у нього нервово сіпнулися.

Удар страшної сили збив мене з ніг: я тільки відчув, як щось важко хряснуло в перенісці, зблисло перед очима яскравим світлом і заволокло свідомість чорною габою.

Пізніше мені казали, що він тут-таки й порішив би мене, якби юрба вболівальників не відтіснила його подалі. Він пручався, махав руками і чорно лаявся.

— Сказал уб'ю — уб'ю, сабаку!!!

Коли я прийшов до тями, то вже нічого не чув, тільки ці слова, що лунали над стадіоном, ніби який зловісний рефрен.

Я ледве дотепався до санчастини, підтримуваній юрбою вболівальників.

Болів зламаний ніс, розколювалася голова, але найжахливіше було усвідомлювати, що я став ворогом всесильного Хасана, і відтепер моє життя висить на волосині.

Я знав: він не відступить, доки не доконає свого. А слово для нього — закон. Та ще слово, сказане при стількох свідках.

Треба було щось робити.

А що?

Якось рятуватися.

Але як?

Не міг же я провалитися крізь землю, розчинитися у повітрі, а сховатися було ніде. Наша зона — це десять великих казарм, штаб, їдальня, так званий Будинок культури (мала казарма), лазня, санчастина з лазаретом, котельня, пошта — і все. У кожній казармі — невеличка «каптьорка», там не заховаєшся, на пошті і в котельні жодного знайомого, в Будинку культури постійні нічні оргії, там найлегше попасти, відсиджуватися у санчастині — теж приректи себе на смерть. Залишається тільки тікати, але це — трибунал і неминуча в'язниця. Поскаржитися нікому, шукати захисту ні в кого. Повна і цілковита безнадія.

Вислухавши мене, лікар Балтурович, капітан, якому служити залишився якийсь місяць, сказав:

— Найкраще тобі сховатися на горищі санчастини. Там усякий мотлох — старі меблі, списані ужиткові речі, зроби собі кубло і якось перебудеш кілька тижнів. За той час Хасан, можливо, про все забуде, або знову, з волі Аллаха, заgrimить у дисбат.

Я так і вчинив — переніс на горище матрац і ковдру, загородив вхід старими меблями і потай ночував там.

Що мені залишалося? Тільки чекати і згадувати у сірій-сірій самотності...

У батька, голови сільради, був знайомий воєнком, з яким вони іноді чаркувалися, і той обіцяв, що я служитиму в межах України. Хоч я тим особливо не переймався. Армія мене не лякала — я не мав про неї жодного уявлення, а сільське життя на той час

мені вже досить опріснилося. Хлопці, що поверталися в село після дворічної служби, розповідали про жахливу дідівщину, але хіба це трималося молодой голови?

Село покидав весною, коли одпінилися сади, веселий і життєрадісний. Я так нестримно реготав, що це насторожило маму. «Щось ти занадто смієшся, — сумовито похитала вона головою. — Недобре це!» Мабуть, побачила в цьому якийсь тривожний знак, і її материнське серце не помилилося.

На обласному військкоматі нас протримали добу, і це очікування, що ось за тобою невідь-звідки мають приїхати «купці», психологічно гнітило. Тим, що пиячили, було, мабуть, легше. Принаймні на деякий час. Мені не пилося, і незрозуміла тривога все дужче опосідала душу. Вперше в житті довелося спати на твердих нарах серед п'яної юрби. Власне, не спати, бо хмільне верзякання не давало змоги зімкнути повіки, а вдавати, що спиш, і прокручувати у голові невеселі думки.

Коли наступного дня ми нарешті виїхали поїздом до Києва, бралось до полудня. Ми — це сім медиків-галичан і старший лейтенант, що прибув за нами невідь-звідки. На запитання, куди він нас везе, відповідав різко і ухильно: «Побачите». Чому він не сказав цього ні зразу, ні через кілька днів, не знаю, може, потерпав, що ми спроможні дезертирувати (як-не-як бандерівське поріддя) довідавшись, у яке пекло він нас провадить.

У Києві ми робили пересадку і всю ніч очікували на поїзд. Зрозуміло, що офіцер не відпускав нас ні

на крок. У кожного були якісь харчі, але ми також мали кишенькові гроші, й нам забандюрилося гуляти на повну губу.

У привокзальному ресторані влаштували собі гучний бенкет, набравши стільки наїдків і напоїв, що вгиналися столи. Це було наше прощання зі свободою на довгих два роки.

Сп'янівши, я знічев'я втупився у якусь пишногруду даму, що сиділа навпроти, закинувши ногу на ногу. Я довго вивчав її фігуру, і вона несподівано підморгнула мені. Хтось інший на моєму місці, більш досвідчений і старший, зрадів би і зав'язав знайомство, але я... знітився. Ганебно і панічно. Серце загупало аж десь біля кадика. Це вперше в житті жінка сама підморгнула мені. Скільки раз я отак втуплювався у дівчат, але вони ніяк на це не реагували, навіть не посміхалися кутиками губ, щоб додати сміливості. Ніколи. А тутечки така одверта пропозиція-заклик.

Я різко і знічено відвів очі, ніби мене ошпарили. Подих мені перехопило, і я, мабуть, зашарівся. Жінка ще якусь мить посиділа, потім квапливо підвелася і вийшла. Пізніше у великому залі вокзалу я побачив її у товаристві якогось корячкуватого азійця з пошрамованим лицем. Мені стало жаль її, настільки той кавалер видався потворним і огидним.

Удосвіта ми сіли в поїзд «Київ — Барнаул», ледь продершись через вокзальну тижбу. У вагоні все частіше звучало слово «Казахстан». У моїй уяві воно

пов'язувалося з цілиною і Байконуром. А ще тим, що десь там, за Уралом, карався і мучився великий Кобзар.

Добиралися ми понад тиждень, і здавалося, що ця поїздка не закінчиться ніколи. Мені вона в'їлася уприщерть.

Іноді вечорами ми співали, зібравшись гуртом, і на ці співі збігалися пасажери з інших вагонів. Але пісня рятувала тільки на деякий час. Далі знову втомливі й тягучі перестуки коліс, тривожні передчуття, безсонні рвані ночі. Здавалося, що вся Росія з її гігантськими просторами промиготіла перед очима. Хто б міг подумати, що вона така несходима?! Вдень перед зором пробігали убогі села з непотинькованими «ізбами», необгороджені, запущені садиби, біля яких марно шукати, як у нас, вишневий садок чи бодай якесь фруктове дерево. Все голе, чуже і непривітне, усе навіювало сум і ностальгію.

Дорогою ми перезнайомилися і здружилися. «Хлопці, давайте підтримувати один одного, щоб нас ніхто не смів займати», — закликав хтось із найдосвідченіших, і ми послушалися його, трималися однією злютованою ватагою. Тільки Вадим Мечник сторонився гурту, був сам по собі. Флегматичний і малоприємний тип. Мені запала в пам'ять сцена його прощання з мамою. Він — стебелькуватий, вугластий і кощавий, а мати — маленька і згорблена, разом — такі карикатурні. Обнявшись, вони довго і надривно плакали, ритмічно похитуючись, як закохані (майже за Фрейдом). Не знав, як таку картину сприймати: зі співчуттям чи сміхом.

І в дорозі до Києва, і після — до Барнаула — Мечник ні до кого й словом не обізвався. Сидів у скорботній позі біля брунатного від кіптяви вікна, як сомнамбула. Можна було подумати, що він впадає у летаргію, але ніяк не може зануритися в неї. Дивак чи хворий? За вісім діб у нього відросла борода. Справжня химерія: сидить чоловік біля вікна, ніби відрощує бороду.

Пісна осуга з його лица так і не зійшла до самого Семипалатинська. А коли надів форму, то все зуніфікувалося, і він уже нічим не відрізнявся од інших.

Вразив Урал — зловісна й похмура ріка. Чи, може, видалася такою у передгрозовий ранок? «Урал! Урал!!» — покотилося вагоном, як сурма, ще задовго до його появи. Усі, звісно, припали до вікон, ніби мав явитися якийсь Єрихон чи Йордан.

Допоки проносилися могутнім залізним мостом і потім — кілька днів потому — чомусь уявляв собі, як на дні глибокого русла дотлівають кістки біснுவатого Чапая.

Є ріки, що зберігають хвилюючі й романтичні таємниці, а ця — страшні.

Ще до Уралу мене пойняла чіпка ностальгія, яка потім, з кожною годиною, наростала і посилювалася. Пройшло немало часу, доки я оббувся на чужині й вона відпустила мене.

Коли перетнули кордон з Казахстаном, у поїзді почали з'являтися пасажир-казахи. Це були люди ніби з іншого світу, і мені кортіло зазнайомитися з ними ближче. Усе в них дивувало — і характерна східна зовнішність, і поведінка, і манера говори-